

SOKRATES'İN YURTSEVERLİĞİ: SÖZ VERMEK, SÖZÜNDE DURMAK VE İNSANA SAYGI

Ogün ÜREK*

ÖZET

Bu makalenin konusu Sokrates'in yurtseverliğidir. Makale, Sokrates'in Atina yasalarına bağlılığından kaynaklanan yurtseverliğinin temelinde insan sevgisi olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır. Bu düşünceyi temellendirmede, Hobbes, Rousseau ve Sartre'in görüşlerinden hareketle, hukukun oluşumundaki temel değer olan "söz verme" temelinde, Kant'ın sözünde durma ile insana saygı arasında kurduğu bağlantı üzerinde durulacaktır. Kant'ın kurduğu bu bağlantıya göre, sözünde duran kişi, aynı zamanda insanı araç olarak değil, amaç olarak gören, insana saygı duyan kişidir de.

Sonuç olarak, yasaya bağlılık sözünde durmanın bir ifadesidir. Sokrates, Atina yasalarına bağlı kalarak sözünde durmuş, Atina halkının özelinde insana saygıda temelini bulan insan sevgisini ortaya koymuştur.
Anahtar Kelimeler: Yurtseverlik, Söz verme, Saygı, İnsan Sevgisi, Sokrates

(The Patriotism of Socrates: To Promise, To Keep Promise and Respect to Human)

ABSTRACT

The article of this declaration is the patriotism of Socrates. The article aims showing the source of Socrates' patriotism which comes from loyalty to Athens' laws is his love of the human. To fix this thought, using Hobbes, Rousseau and Sartre's thoughts as basis, 'keeping promise' as the main value of constitution of law, focusing on Kant's relation between 'respect to human' and 'keeping word'. According to this relation, the person who keeps promise also respects human and sees human as a being not a tool

Finally, loyalty to laws is a reflection of keeping word. Socrates kept his word by being loyal to Athens' laws and showed his love for residents of Athens in general his love for humans.

Keywords: Patriotism, keeping promise, respect, Love of Human, Socrates

^BUludağ Üniversitesi Felsefe Bölümü öğretim görevlisi.

İnsanlık tarihindeki en dikkat çekici ve anlamlı yurtseverlik örneklerinden biri, Platon'un *Kriton* diyalogunda Sokrates'in yurtseverliğidir. Bu diyalogda Platon, Atina yasaları tarafından gençleri yoldan çıkarmak, şehrin tapındığı Tanrılara tapınmamak ve onların yerine başka yeni Tanrılar koyarak yasayı ihlâl etmekle suçlanan ve yargılanarak ölüme mahkûm edilen Sokrates'le, Sokrates'in yakın dostu, varlıklı ve felsefe konularına karşı büyük ilgi duyan Kriton arasında geçen konuşmaları aktarır. Sokrates, o sırada ölüme mahkûm edilmiş ve cezasının uygulanmasını beklemektedir. Sokrates'in hapisteye kaldığı zamanlarda onu sık sık ziyaret eden Kriton ise en son ziyaretinde Sokrates'i hapisteden kaçmaya ikna etmeye çalışmaktadır. Diyalogu Türkçeye çeviren Tanju Gölçöl'e göre "bu sırada Sokrates'in yurtseverliği, ölümünden kısa bir süre önce gösterdiği inanılmaz kafa ve gönül rahatlığı, büyük filozofun kişiliğinin gerçek bir yanı olarak dikkatimizi çekiyor"¹.

Platon'un *Kriton* diyalogu, Kriton'un sabahın erken saatlerinde hapisteki Sokrates'i ziyaretiyle başlar. Bu ziyarette Kriton'un onu hapisteden kaçırmak için gösterdiği bütün çabalara karşın Sokrates, Kriton'un teklif ettiği şeyi felsefi sorgulama konusu yapmayı önerir. Bu noktada bütün Platon diyaloglarında olduğu gibi Sokrates, Kriton'a teklif ettiği şeye ilişkin sorular sorarak onu bir felsefi tartışmanın içine çeker:

Birine bir şeyin doğru olduğu söylenirse, bu şeyi yapmak mı gerekir, yoksa sözünden dönmek mi gerekir?" "Burada sitenin onayı olmaksızın çıkarak birine, özellikle buna en layık olanlara kötülük yapıyor muyuz, yapmıyor muyuz?" "Doğru olduğunda anlaştığımız şeye bağlı kalıyor muyuz, kalmıyor muyuz?"². "Kaçarak haklı bir hareket mi yapacağız, yoksa bütün bunları yaparken gerçek bir haksızlık mı yapacağız?"³.

Sokrates'in bu sorularına Kriton'un cevap verememesi üzerine Sokrates, Kriton'un teklif ettiği şeyi neden kabul etmemesi gerektiğini bir dizi düşünceyle şöyle temellendirir:

Bugüne kadar savunduğum kanıtları, başıma bir felaket geldi diye silkip atamam; tersine hiç değişmediler bence ve eskisinin aynı saygıyı duyuyorum onlara⁴... Tut ki tam

¹ Platon, *Diyaloglar 2, Kriton* (Çev: Tanju Gölçöl) Remzi Kitabevi İstanbul: 1985, ss. 14

² Platon, a.g.e., s.19

³ Platon, a.g.e., s.17

⁴ Platon, a.g.e., s.14

kaçacağımız sırada yasalar ve devlet karşımıza dikilip şu soruyu soruyorlar bize: ‘Söyle bize Sokrates, ne yapmak istiyorsun? Denediğin işin, elinde olduğu kadarıyla, bizi, yasaları ve bütün devleti yok etmekten başka hedefi var mı? Verilen hükümlerin hiçbir gücü olmaz, kişiler onlara uymaz ve onları yok ederse, bir devletin devrilmeyip yaşamaya devam edeceğini mi sanıyorsun?’... Seninle anlaşmamız bu muydu Sokrates? ⁵... Bizden ve devletten hoşlandığını gösteren sağlam delilerimiz var. Gerçekten bu şehirde bütün öbür şehirlerden daha çok hoşlanmasaydın, herhangi bir Atinalıdan çok daha sık ayrılırdın buradan; oysa öyle hoşlanıyorsun ki, savaşa gitmek için hariç bir tek defa bile bir şenliğe gitmek için ayrılmadın şehrimizden. Öbür Atinalılar gibi hiçbir yolculuğa çıkmadın; bir başka şehir görmek, başka yasaları tanımak merakını hiç duymadın ve bizi öbürlerine öyle tercih ettin, özdeyişlerimize uyararak yaşamaya öyle kararlıydın ki, biz ve sitemiz hep yettik sana. Bu şehirde çocukların bile oldu, ondan hoşlandığımı bu da ortaya koyar. Dahası var, davan sırasında bile, isteseydin sürgün cezasına çarptırılabilirdin. Ama o zaman ölümün karşısında kayıtsız kalacağını söyleyerek övünüyor, ölümü sürgüne tercih ettiğini söylüyordun; bugünse o güzel sözleri hatırlayıp yüzün kızarmadan biz yasalara aldırış etmeden, bizi yok etmeye kalkışıyorsun. Bizimle vatandaş olarak davranacağın üstüne yaptığın sözleşmeye aldırış etmeden kaçmaya kalkışarak, en aşağılık kölenin yapacağını yapmış olacaksın⁶... Anlaşma koşullarını haksız bulsaydın gidebileceğin halde, kabul ettiğin anlaşma ve yükümlülükleri bozmaktan başka ne yapıyorsun? Oysa her fırsatta iyi yasalarını övdüğün Lakedaimon’u, Girit’i ya da herhangi bir başka Yunan ya da barbar devletlerinden hiçbirini tercih etmedin ve buradan, hem şehirden hem de tabii bizden öyle memnundun ki, topallar, körler ya da öbür sakatlardan çok daha az ayrıldın. Peki bugün yerine getirmeyecek misin yükümlülüklerini? Eğer inanıyorsan bunu yapmaz, şehirden kaçarak kendini gülünç duruma düşürmezsin⁷.

Bu noktada Platon’un *Kriton* diyalogunda Sokrates’in ağzından aktardığı düşüncelerin ışığında bakıldığında, Sokrates’in Atina yasalarına bağlılığında temelini bulan yurtseverliğinin kuru bir toprak sevgisi değil,

⁵ Platon, a.g.e., s.19

⁶ Platon, a.g.e., s.21

⁷ Platon, a.g.e., s.22

40 Sokrates'in Yurtseverliği:Söz Vermek, Sözünde Durmak ve İnsana Saygı

insan sevgisi olduğu söylenebilir. Çünkü Platon'un kurduğu bağlantıya göre yasa düşüncesiyle söz verme arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Ama felsefe tarihinde bu iki kavram arasında bağlantı kurmayı kendilerine asıl iş edinen Platon sonrası filozoflar Hobbes, Rousseau ve bir ölçüde 20.yüzyıl filozofu Sartre'dır. Gerek Hobbes, gerek Rousseau, insanlığın doğal durumuna ilişkin düşünceleri farklı olsa da, toplumsal ilişkilerde bir düzen tasarımının temeli olarak yasal ve hukuksal bir düzenin olanaklılığını toplumsal sözleşmede ya da toplumdaki bireylerin karşılıklı olarak birbirlerine söz vermelerinde görmektedirler. Somutlaştırıldığında örneğin, Hobbes'a göre, hayvanlardan farklılığı sahip olduğu akıl aracılığıyla kavramsal iletişim kurma olan insan,⁸ tıpkı hayvanlarda olduğu gibi içgüdüleriyle yönetilmektedir. Bu nedenle, insanın doğal durumu tıpkı hayvansal ilişkilerde olduğu gibi "herkesin herkese karşı savaş içinde olduğu" durumdur. "İnsan insanın kurdudur" temel ilkesinin geçerli olduğu bu genel güvensizlik durumu insanın ana güdüsü olan "kendi varlığını korumayı istemeye" aykırı ve bu bakımdan çok tehlikeli bir durumdur. Varlığını koruma güdüsü, bu durumdan kurtulup herkesin güvenliğini sağlayan bir durum bulmağa insanı zorlar. Bu da insanların, kuvvet araçlarına başvurmaktan vazgeçerek, birbirine söz vermesi ve bu kuvvet araçlarını hep birlikte itaat edecekleri bir güce devretmesi için anlaşmalarıyla bulunabilir⁹. Bu "sözleşme" ile de devlet ve onun temeli olan yasal bir düzen kurulmuş, doğal durumdan yurttaşlık durumuna geçilmiş olur.

Rousseau'ya göre ise doğal durumda zihinsel ve fiziksel açıdan birbirine eşit olmayan insanlar arasındaki ilişki, her şey bol olduğundan insanlar birbirine gereksinim duymadığı için, özgür ve eşit bir yaşam ilişkisi biçimindedir. Ama ilk olarak bir toprak parçasının etrafına bir çit çevirip "Burası benimdir" diyen ve buna inanacak kadar budala insanlar bulan kişiyle bu özgürlük ve eşitlik durumu ortadan kalkar¹⁰. Bu yeni politik eşitsizlik durumunda toprağın işlenmesi, bölünmesine neden olmuş ve bu da "hak" ve "haksızlık" kavramlarını ortaya çıkarmış, eşitsizliği bütünüyle arttırmış, zengin ile fakir, efendi ile köle ayrılığını doğurmuştur. Doğal eşitsizliğin ortadan kalkmasının sonuçları, tembellik, lüks ve genel düzenin bozulması olmuştur. Bu da insanları bir

⁸ Thomas Hobbes, *Leviathan*, (Çev: Semih Lim), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 1995, ss.41

⁹ Hobbes, a.g.e., s.129-130

¹⁰ Jean Jacques Rousseau, *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*, (Çev: Rasih Nuri İleri), Say Yayınları, İstanbul: 1995, ss.135

sözleşmeyle birleşmeye götürmüştür. Rousseau'ya göre toplum sözleşmesi yapıldığı sırada ona karşı çıkanlar olursa, bu, sözleşmeyi geçersiz kılmaz; yalnızca karşı çıkanların anlaşmaya katılmalarını engeller; onlar da yurttaşlar arasında yabancı durumuna düşerler. Devlet kurulduktan sonra orada oturan, sözleşmeyi onanmış demektir, devletin toprakları üzerinde oturmaksa, onun egemenliğine boyun eğmek demektir¹¹. Sözleşmeyle ortaya çıkan yeni durumda insanlar tıpkı doğal durumda olduğu gibi özgür ve eşit olacaklardır. Çünkü ortaya çıkan toplumsal sözleşme durumu, herkesin aynı sözü vermesiyle ortaya çıkan bir durum olduğundan, herkesin herkese eşit olduğu ve herkes aynı sözleşmeye uymak için söz verdiğinden, yani herkes doğal durumda sahip oldukları sınırsız özgürlükten sözleşmeyle aynı miktardaki özgürlüklerini sınırladıklarından, doğal durumdaki gibi herkesin özgür olduğu bir durumdur¹².

Hobbes ve Rousseau'dan sonra, toplumsal düzen aracı olan yasa ile söz verme arasında ilişki kurmakla birlikte, söz vermenin yalnız bir gruba katılmayı sağlayan pratik bir buluş olarak nitelendirmenin ötesinde, aynı zamanda bir gruba katıldıktan sonra da grubun varlığını sürdürmesini sağlayacak olan "dostun şiddeti"ni olanaklı kıldığını öne sürerek dikkate değer bir yaklaşım sergileyen filozof Sartre'dır. Ona göre, bir organizma olması nedeniyle gereksinimleri olan bireyin bu gereksinimlerini karşılamak, başka bir ifadeyle eksiklerini tamamlamak için eksiklikler alanını aşmasının tek yolu, bir gruba katılmasıdır. Bunun için yapması gereken şey, katılmayı istediği grubun üyeleriyle bir çeşit söz verme ilişkisi kurmaktır. Çünkü Sartre'a göre her grup, ancak üyelerinin verdikleri sözler temelinde kurulabilir. Bu anlamda söz verme, grubun özgür varlığının temelidir.

Söz verme grubun kurulması ve bununla birlikte varlığını sürdürmesi için keşfettiği pratik bir buluştur. Bir pratik buluş olarak söz verme, grubun grup bireylerinin ihaneti karşısında, kendine özgü bir şekilde geliştirdiği bir araçtır. Bununla grup, tehlikelere karşı korunmak için yapay bir eylemsizlik yaratır¹³.

Bu noktada Sartre, söz verme, özgürlük ve dostun şiddeti kavramları arasındaki ilişkiyi şöyle kurar: Ona göre söz verme davranışı, özgür praksis'i amaç edinen, bu özgür praksis'i özgür bir şekilde

¹¹ Jean Jacques Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, (Çev: Alpagut Erenulu), Öteki Yayınevi, Ankara: 1996. s.168

¹² Rousseau, a.g.e., s.46

¹³ Jean Paul Sartre, *Critique de la raison dialectique*, Editions Gallimard, t.I Paris: 1985, ss.520

42 Sokrates'in Yurtseverliği:Söz Verme, Sözünde Durmak ve İnsana Saygı

sınırlama çabasında olan davranıştır¹⁴. “Söz verme, özgür yükümlülüklerin özgür ilişkisi”¹⁵; grubun bütününün güvenliğini sağlamak için gruptaki her tekin özgürlüğüdür. Söz vererek birbirine bağlanmış bir grubun üyeleri, bunu özgür bir şekilde ortak praksis'in gerçekleşmesine katkıda bulunarak sağlarlar. Sartre'a göre temellerine inilerek bakıldığında söz verme davranışını doğuran asıl neden korkudur¹⁶. Grubun bireyleri bir kez söz verdi mi grup, her türlü tehlikeye karşı bireylerinin özgürlüğünü güvence altına almak zorundadır. Böyle bir gruptaki bireylerin özgürlüğü, kendi özgürlüklerine karşı grubun şiddetini gerektirir. Sartre'a göre bu şiddetin amacı, düşmanın varlığından duyulan korku karşısında özgür korunma olarak terörü, grup bireylerinin grubun varlığını tehlikeye atmasını önlemek için kullanmaktır. Grubun diğer üyeleri tarafından gerçekleştirilen bu dostun şiddeti, benim özgür ihanetime karşı güvencedir. Çünkü grup içindeki bireylerin birinin sözü diğeri için bir güvencedir.

Bu üç filozofun söz verme ile yasa düşüncesi arasında kurduğu zorunlu bağlantıyı başka bir tarzda ve dikkate değer bir biçimde kuran filozof ise Kant'tır. Kant'ın etik anlayışında sözünde durma ile ahlâk yasası, sözünde durma ile pratik buyruk arasında kurduğu ilişki, Sokrates'in yurtseverliğinin temelini insana saygıdan alan bir insan sevgisi olduğunu temellendirme noktasında diğer üç filozofun yasa ile söz verme arasında kurdukları bağlantılardan daha ileri ve daha anlamlı bir adımdır. Bu çerçevede Kant'ın etik anlayışına bakıldığında, Kant'ın etik anlayışındaki bütün amacının, aklın olgusal dayanağı olabilecek nitelikte, yani bütün akıl sahibi varlıkların istemesi için geçerli olabilecek nitelikte bir yasa ortaya koymak olduğu görülür. Bu noktada Kant, bütün akıl sahibi varlıklar için geçerli olabilecek nitelikte bir yasayı ortaya koyma çabasında bütün içerikli pratik ilkeleri bir kenara iter. Çünkü Kant'a göre “arzulama yetisinin bir nesnesini (içeriğini), istemeyi belirleyen neden olarak varsayan bütün pratik ilkeler istisnasız olarak deneyselemler ve pratik yasalar sağlamazlar”¹⁷. Böylece Kant, bütün akıl sahibi varlıkların istemesini belirleyebilecek olan bir yasanın, ancak, istemenin içeriği bakımından değil, sırf biçimi bakımından belirlenmesinin bir nedenini taşıyan nitelikte bir yasa olabileceğini ortaya koyar. Bu yasa da bir tektir ve şu şekilde dile getirilebilir: “Öyle eyle ki,

¹⁴ Sartre, a.g.e., s.523

¹⁵ Sartre, a.g.e., s.532

¹⁶ Sartre, a.g.e., s.528

¹⁷ Immanuel Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*. (Çev. İ. Kuçuradi, Ü. Gökberk, F. Akatlı). Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara: 1994, ss.23

senin istemenin maksimi, hep aynı zamanda genel bir yasamanın ilkesi olarak da geçerli olabilsin”¹⁸. Kant, “ahlâk yasası” dediği bu yasayı temele alarak “pratik buyruğu” da şu şekilde ortaya koyar: “Her defasında insanlığa, kendi kişinde olduğu kadar başka herkesin kişisinde de sırf araç olarak değil, aynı zamanda amaç olarak davranacak biçimde eylemde bulun”¹⁹.

Kant, *Ahlâk Metafiziğinin Temellendirilmesi* adlı yapıtında, gerek ahlâk yasası gerekse pratik buyruğun eylem alanında, somut insan ilişkilerinde nasıl işletilebileceğini açığa kavuşturmak amacıyla bir dizi örnek verir. Bu örneklerin birinde Kant, sözünde durma ile ahlâk yasası ve sözünde durma ile pratik buyruk arasındaki ilişkiyi açıklar.

Biri borç para almak zorunda olduğunu görüyor. Bu borcu ödeyemeyeceğini iyi biliyor, ama belirli bir zaman sonra ödeyeceği konusunda sağlam görünen bir söz vermezse, ona beş para verilmeyeceğini de görüyor. Böyle bir sözü vermeyi arzu ediyor; ancak hâlâ, kendine şunu soracak kadar vicdanı vardır: zor bir durumdan bu şekilde çıkmak yasak ve ödeve aykırı değil midir? Yine buna karar verdiğini varsayarsak, eyleminin maksimi şöyle olur: paraya ihtiyacım olduğunu düşündüğüm zaman, borç alırım ve hiç ödeyemeyeceğimi bildiğim halde, onu ödeyeceğime söz veririm. Şimdi ben sevgisinin ya da kendi çıkarımın bu ilkesi, benim gelecekteki bütün esenliğimle belki bağdaşır, ancak şimdi soru şudur: bu doğru mudur? Böylece ben sevgisinin küstahlığını genel bir yasaya dönüştürür ve soruyu şu biçime sokarım: maksimim genel bir yasa olsaydı, nasıl olurdu? Burada hemen görürüm ki, bu maksim hiçbir zaman genel bir yasa olarak geçerli olamaz ve kendi kendisiyle uyuşamaz, kendisiyle zorunlu olarak çelişir. “Zor durumda olduğunu düşünen herkes, tutmama niyetiyle, kafasına eseni yapmağa söz verebilir” gibi bir yasanın genelliği, söz vermeyi ve bu amaçlananı olanaksız bile kılar: çünkü kimse kimsenin söz verdiğine inanmaz, boş lâf saydığı bütün bu tür söylenenlere de gülerdi²⁰.

Kant, sözünde durmamayı istemenin ahlâk yasasına uygun iyi bir isteme olmadığını gösterdikten sonra, sözünde durmamayı istemenin pratik buyruğuna da aykırı bir isteme olduğunu gösterir. Kant’a göre

¹⁸ Kant, a.g.e., s.34

¹⁹ Immanuel Kant, *Ahlâk Metafiziğinin Temellendirilmesi*. (Çev. İ. Kuçuradi). Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara: 1995, ss.46

²⁰ Kant, a.g.e., s.39

44 *Sokrates'in Yurtseverliği:Söz Vermek, Sözünde Durmak ve İnsana Saygı*

“başkalarına yalan yere söz vermeye niyetlenen, başka bir insanı sırf araç olarak kullanmak istediğini, diğer insanın amacı kendinde taşımadığını hemen görür”²¹. Çünkü o kişiye sırf para almak için yalan söylenmiş, bir anlamda onun kişiliği paraya ulaşmak için bir araç olarak kullanılmıştır.

Bu noktada Kant'ın ahlâk yasası ya da pratik buyruk ile insana saygı duygusu arasında kurduğu içkin bağlantıya ilişkin düşüncelerine bakmak Sokrates'in yurtseverliğinin temelini görmek bakımından önemlidir. Kant'a göre, eylemlerin bütün ahlâksal değerini belirlemede tek ölçüt olan ahlâk yasası, aynı zamanda özgür istemeyi doğrudan belirleyecek nitelikte olan tek yasadır. Çünkü “istememin belirlenmesi, ahlâk yasasına uygun olmakla birlikte ne türden olursa olsun yalnızca bir duygu -ahlâk yasası istememin yeterli bir belirlenme nedeni olabilsin diye, varsayılması zorunlu olan bir duygu- aracılığıyla oluyorsa, yani yasa uğruna olmuyorsa, o zaman eylem gerçi yasalılık içerecek, ama ahlâklılık içermeyecektir”²². Ahlâk yasasının istemeyi belirlemede önemli olan, istememin özgür olarak, yalnızca duyusal eğilimlerin etkisinden uzak olarak değil, aynı zamanda bu eğilimleri geri çevirerek ve yasaya aykırı olduğu takdirde her türlü eğilimi engelleyerek, yalnızca yasayla belirlenmesidir. Ahlâk yasası yapısından dolayı istemeyi belirleme amacıyla kendisinden önce gelebilecek olan bütün eğilimleri -ben sevgisini, özellikle de kendini beğenmişliği- engellediğinden, yani kişiyi kendi gözünde küçük düşürdüğünden, en büyük saygının konusudur. Bununla birlikte her türlü eğilim tutkusal duygularda temelini bulduğundan, eğilimlerin engellenmesinden meydana gelen duygu üzerindeki etkinin kendisi de bir duygu olacađından²³ Kant, saygıyı bir duygu olarak nitelendirir. Bu saygı da, ahlâk yasasının yarattığı bir etki sonucunda ortaya çıktığından, ancak ahlâk yasasına duyulan bir saygı olduğu için Kant, bu duyguya “ahlâk yasasına saygı duygusu”²⁴ der.

Kant'ta saygı duygusu, ahlâk yasasından önce gelen bir duygu değildir; aksine ahlâk yasasının eğilimleri engellemesiyle ortaya çıkan bir duygu olduğundan, tutkusal olarak nitelendirilen diğer bütün duygulardan ayrıdır. Dolayısıyla ona göre, ahlâk yasasına saygı duygusu, deneysel kaynaklı olmayan, düşünsel bir nedenin uyandırdığı bir duygu olduğundan zorunluluğu doğrudan kavranacak olan tek duygudur²⁵.

²¹ Kant, a.g.e., s.47

²² Immanuel Kant, *Pratik Aklın Eleştirisi*. (Çev. İ. Kuçuradi, Ü. Gökberk, F. Akatlı). Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara: 1994, ss.79.

²³ Kant, a.g.e., s.81

²⁴ Kant, a.g.e., s.82

²⁵ Kant, a.g.e., s.82

Kant'a göre saygı, yalnız ahlâk yasasına karşı duyulan bir duygu olduğundan ve ahlâk yasasının öznesi de insan olduğundan, yalnız kişilere yönelir, hiçbir zaman şeylere yönelmez. Saygı, insana saygıdır. Çünkü saygı, temelini saf akılda bulan a priori bir duygu olduğundan her zaman içkindir; oysa tutkusal duygular aşkındır, dolayısıyla da her zaman şeylere yönelirler. Bir kişi, en sıradan insanda bile bir dürüstlük olduğunu fark ederse, istese de istemese de o dürüst kişiye saygı duymaktan kendini alamaz. Çünkü iyi olan her şey insanda her zaman eksiklik gösterir ve o dürüst kişinin eylemini kişi kendi eylemiyle karşılaştırdığında, kendini beğenmişliği yerle bir eden bir yasanın yasaya uygun eyleminin başarılabilceğini eylemde görmüş olur. Zira "bir kişiye duyulan bütün saygı, aslında, bize örneğini verdiği yasaya (dürüstlük yasasına vb.) saygıdır"²⁶.

Sonuç olarak, Platon'un *Kriton* diyalogunda aktardığı Sokrates karakterinin ölümü bile göze alarak Atina yasalarına gösterdiği bağlılıktan kaynaklanan yurtseverliğinin, özellikle Kant'ın sözünde durma ile ahlâk yasası, ahlâk yasasıyla insan saygı duygusu arasında kurmuş olduğu zorunlu bağlantılar düşünüldüğünde, insana saygı duygusunda temelini bulan insan sevgisi olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

HOBBS, Thomas. *Leviathan*, (Çev: Semih Lim). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995.

HOBBS, Thomas. *Yurttaşlık Felsefesinin Temelleri*, (Çev: Deniz Zarakolu). İstanbul: Belge Yayınları, 2007.

46 Sokrates'in Yurtseverliği:Söz Vermek, Sözünde Durmak ve İnsana Saygı

KANT, Immanuel. *Pratik Aklın Eleştirisi*. (Çev. İ. Kuçuradi, Ü. Gökberk, F. Akatlı). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, 1994.

KANT, Immanuel. *Ahlâk Metafiziğinin Temellendirilmesi*. (Çev. İ. Kuçuradi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1995.

PLATON. *Diyaloglar 2, Kriton* (Çev: Tanju Gökçöl) İstanbul: Remzi Kitabevi, 1985.

PLATON. *Sokrates'in Savunması*,(Çev: Erman Gören). İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2006.

ROUSSEAU, Jean Jacques. *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*, (Çev: Rasih Nuri İleri) İstanbul: Say Yayınları, 1995.

ROUSSEAU, Jean Jacques. *Toplum Sözleşmesi*, (Çev: Alpagut Erenulu), Ankara: Öteki Yayınevi, 1996.

SARTRE, Jean Paul. *Critique de la raison dialectique*, t.I Paris: Editions Gallimard, 1985.

SARTRE, Jean Paul. *Yöntem Araştırmaları*, (Çev: Serdar Rıfat Kırkoğlu). İstanbul: Kabalcı Yayınları, 1998.